

Zygmunt Zieliński

Katolicka mniejszość niemiecka
w Wielkopolsce i na Pomorzu
1918-1939

Wydawnictwo Poznańskie • Poznań 2001

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział 1 Obraz geograficzny i demograficzny	12
Rozdział 2. Kontekst polityczny	19
Rozdział 3 W konfrontacji z niepodległą Polską	31
Rozdział 4. Niemieckie duchowieństwo	49
Rozdział 5 Duszpasterstwo	78
Rozdział 6 Szkolnictwo.	126
Zakończenie	136
Aneksy	139
Źródła i opracowania	178
Wykaz skrótów	182
Spis ilustracji	183
Indeks	185
Zusammenfassung	190

Spis ilustracji

Ksiądz Franz Schirmer, proboszcz w Broniszewicach Nowych. Ze zbiorów ks. Kazimierza Kłoska	24
Biskup Augustyn Rosentreter. Portret wykonany przez Leona Drapiewskiego	44
Kardynał August Hlond	45
Biskup Jacob Klunder, sufragan chełmiński	50
Biskup Konstanty Dominik	50
Ksiądz Reinhold Hackert	56
Biskup Wilhelm Kloske, sufragan gnieźnieński. Z archiwum parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bydgoszczy. Udostępnił ks kan Bogdan Jaskólski	59
Biskup Paweł Jedzink, sufragan poznański. Z Archiwum Archidiecezji Poznańskiej	60
Ksiądz Joseph Klinke, kanonik poznański	64
Chór niemiecki przy kościele oo. Franciszkanów. Źródło H. Bretinger, <i>Als Deutschensselsorger in Posen und im Warthegau 1934 – 1945</i> , Moguncja 1984	74
Franciszkanie niemieccy w Poznaniu w czasie II wojny światowej. Źródło: H. Bretinger, <i>Als Deutschensselsorger in Posen und im Warthegau 1934 – 1945</i> , Moguncja 1984	76
Kościół i klasztor Franciszkanów w Poznaniu	87
Kościół św. Jana Chrzciciela w Gnieźnie	90
Kościół w Broniszewicach Nowych. Ze zbiorów ks. Kazimierza Kłoska	92
Wnętrze kościoła Franciszkanów w Poznaniu	94
Ksiądz Józef Schulz, proboszcz parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bydgoszczy. Z archiwum parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bydgoszczy. Udostępnił ks kan Bogdan Jaskólski	100
Kościół pojezuicki w Bydgoszczy. Ze zbiorów Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy.	101
Burzenie kościoła pojezuickiego w Bydgoszczy w 1940 roku przez Niemców. Ze zbiorów Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. Fot. Piotr Wiśniewski	101

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bydgoszczy. Z archiwum parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bydgoszczy. Udostępnił ks. kan. Bog- dan Jaskólski	104
Kardynał Edmund Dalbor, prymas Polski	112
Kościół farny w Bydgoszczy. Ze zbiorów Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy .	114
Biskup Stanisław Wojciech Okoniewski	117
Ksiądz Edmund Roszczyński, proboszcz w Wejherowie.	119

Indeks

- Assmann Julius 16
- Bahr Bruno 68
- Baier Helmut 6, 78*
- Bannhagel Martin 62
- Baranowski Otto 50
- Baranowski Rudolf 52
- Beck Józef 72
- Behrendt Johannes 50, 51
- Bergen Diego, von 46, 71, 107
- Berning Wilhelm, bp 68 – 70, 72, 73, 81, 103, 120, 121, 131, 132, 134
- Bertram Adolf, kardynał 118
- Beyer Albert 62
- Beyer Georg 60, 61
- Bischof 27
- Boehm Max Hildebert 37*
- Boenig Leo 53
- Bogacki Czesław 92
- Breitinger Hilarius, o 10, 71, 72, 74 – 77, 96, 102, 103
- Brettschneider Felix 50, 56
- Breyer Richard 30, 32*
- Browarek Tomasz 8, 42, 128*
- Bruning Heinrich 39, 47
- Bruns Karol Georg 37
- Burtschik Johannes 118
- Chałupczak Henryk 8, 42, 128*
- Curtis Julius 38*
- Dalbor Edmund, kardynał 57, 60, 79, 95, 118
- Dąbrowski Marian 55
- Dobbermann Paul 15, 16, 128
- Domański Bolesław 70
- Dominik Konstanty, bp 51
- Drost Franciszek 55
- Dymek Walenty, bp 46, 75, 97, 131, 132
- Engler Edmund 125
- Exner 113
- Fischer Paul 9*
- Frieske Stefan 62
- Frietz Gerhald 9*
- Fryderyk II 54
- Fryderyk Wilhelm III 95
- Fuhrmann Leo 60 – 63, 66, 67, 110

- Gawlina Józef, bp 46
 Geyer Xawer, bp 85
 Goeken 75
 Gołomski Bernard 52
 Graebe Kurt 107, 106, 109, 114
 Grecksch Georg 62, 110, 111, 113 – 115
 Greiser Arthur 77, 137
 Gronau Otto 50, 57, 120
 Gumprecht Alfred 62
 Gutsche Paul 36
- Hackert Reinhold 50, 57, 58
 Hanelt 109
 Hartz Franz 71
 Hasbach Erwin 21, 71
Hauser Przemysław 8, 12, 18, 30, 39, 41, 128, 131
 Heidelberg Friedrich 14, 15, 21
 Hellwig Franz 49
 Hermann Franz 50
 Hess Rudolf 19
 Hesse August 50
 Heymann Maksymilian (Max) 16, 66, 67, 98, 105 – 116, 125
 Hitler Adolf 19, 22, 30 – 32, 41, 48, 72, 75, 102
 Hlond August, kardynał 44 – 47, 61, 63, 65 – 76, 80 – 82, 85, 97 – 100, 103, 105 – 110, 115, 120, 121, 131, 132
 Hohmann Johannes 60 – 62
- Jacobmeyer Wolfgang 32*
 Jasiński 54
 Jastak Jan 122
 Jedzink Paweł, bp 60
 Juttner Bruno 62
- Kallas Konrad 25, 50, 57, 120
 Kaluschke Alojzy (Alois) 62, 105, 106, 109 – 116
 Karczeńska Helena 109
 Kemmel Richard 34
 Kempf Wenancjus (Wenantius), o. 23, 67 – 75, 77, 82, 84, 96, 99, 100, 102, 106, 138
 Kiender Georg 108, 113 – 115
Kierski Kazimierz 8, 9, 80, 82, 126, 127, 132
Kleindienst Alfred 7, 67
 Kliche Georg 62, 114
 Kliche Joseph 62
 Klink Aloysius 50
 Klink Joseph 14, 20, 21, 27, 36 – 39, 42, 44, 45, 47, 60 – 66, 80, 84, 97, 99, 100, 105 – 107, 109, 114
 Kloske Wilhelm, bp 60, 61
 Klunder Jacob, bp 50, 51
 Kłos Józef 60, 65, 66
 Kohnert Hans Joachim 22
 Kolasieński 56
 Komischke Otto 26
 Koppe August 50
 Krahmer-Möllenberg Erich 31, 92, 116
 Kramuschke 55
 Krause, o. 123
Krekeler Norbert 9
 Kretschmer Leo 60, 61
 Kuchenbecker Joseph 49
 Kunze Paul 62
 Kupczyński Aleksander 119
- Labens Walerian 119
 Laffot Franz 50
 Lamot 119

- Lamperski Władysław 122
 Lange Georg 49
 Laubitz Antoni, bp 60, 61, 66, 67, 106, 107
 Lauri Lorenzo 79
 Lehmann Johannes 49
 Lessel Paul 49, 120
 Lisiecki Arkadiusz, bp 46
Loesch Karl 134
 Lütgens Alfred 23, 24, 26, 68, 73, 97
- Łaski Alojzy 52
 Łuczak Józef 109
- Macala Jarosław 12*
 Maciaszek 103
 Manthey Franz 25, 27
 Marmaggi Franciszek 107, 109, 110
 Marx Wilhelm 19
Matelski Dariusz 7, 9, 12, 13, 20, 33, 38, 63, 128, 130
 Mix Otto 38
 Moltke Hans Adolf 72, 84
Mross Henryk 32, 57
 Muckermann Friedrich, o 30
 Muller Bronisław 92
 Musolff Casimirus 49
- Nadobnik Marcin 15*
 Naumann Eugen 21, 34, 38
 Niedbat Felix 62
 Niewiński Innocens 62
- Okoniewski Stanisław Wojciech, bp 46, 54, 55, 119 – 121, 124
 Olbrich Otto 23, 26, 29
 Ottawa Julius 51
- Paech Josef 21, 23 – 27, 29, 36, 60, 62, 65, 69, 71, 72, 74, 84, 99, 105
 Panske Hugo 55
 Panske Paul 51,
 Pant Eduard 21 – 29, 93, 116
 Papack Joseph 49
 Pape Clemens 49
 Papen Franz, von 25
 Pawlicki Maximilianus 50
 Perschke Franz 50
 Pietrek Jerzy, o. 124, 125
 Piłsudski Józef 14
 Pius XI 27, 118
 Pizzardo 71
 Platz Richard 62
Pospieszalski Karol Marian 42
Potocki Stanisław 9, 30
 Prajs 54
 Promiński Zenon 50
 Puchowski Georg 121
- Raczyński Roger Adam 69, 70
 Raddatz Feliks (Felix) 62, 98
 Rademacher Franz 62
 Radetzki Leo 108
 Rahmel Gergius (Georg) 49
 Ratibor, książę 25
 Ratti Achilles, zob. Pius XI
 Rauhut August 62
 Reich Kurt (Curt) 49, 54, 55, 119
 Reimann Marian 62
 Rhode Arthur 40, 42
 Rhode Casimir 50
Ringwelski Franciszek 8, 53
 Roehle Stanislaus 49
 Roepke Franz 62

- Rohrbach Paul* 31, 128
Rosentrater Augustyn, bp 8, 43, 50, 51, 53, 56, 58, 59, 118, 119
Rosentreter Ignatius 49
Rosentreter Josef 50
Roszczyniański Edmund 123
Różyński Franciszek 51
Rutz Vincentius 49

Sauermann 81
Sawicki Franciszek (Franz) 16, 49, 51, 121
Sawicki Robertus 50
Scherer Emil Clemens 68 – 71
Schirmer Franz 14, 24 – 26, 92, 93, 95, 105, 114
Schirmer Joseph 62
Schmidt Julius 49
Schroeter Franz 33, 51
Schultz Eduard 49
Schultz Johannes 52
Schulz Bruno 49, 56
Schütt Gualtherus 49
Schutz Anton 49
Schwanitz Augustinus 49
Skonieczny 109
Skrzyński Aleksander 46
Słomski Leon 55
Sprengel Kazimierz 52
Sroka Leon 99
Stablewski Florian, abp 65
Stein Bernard (Bernhardus) 50, 120
Steinke Erich 105, 114
Stepczyński Kazimierz 110, 111, 113 – 115
Steuer Albert 15, 17, 60, 62, 84

Steuer Bruno 62
Stoliński Zygmunt 9
Strauss Karl 26, 62, 92
Strauß Karl, zob. *Strauss Karl*
Stresemann Gustav 31, 38, 39, 137
Strugała Józef 22
Styczyński 57
Swart Friedrich 30, 32
Swinarski Mikołaj 68
Szefer Andrzej 33
Szymczak Antoni 98

Śmigiel Kazimierz 9, 16, 86

Thugutt Mieczysław 58
Treder Konstanty 33, 50, 51
Treviranus Göttfried Reinhold 39
Tuschik Josef 26
Twardowski 28

Wagner Oskar 7, 67
Walkusz Jan 8
Wegener Leo 15, 45, 60, 65
Wegner Adolf 49, 50, 52, 54, 56
Weilandt Josef 26, 50
Weimann Robert 60
Wenz Florentius, o 75
Westphal Franz 84, 95
Wiczanowski Leon 52
Wierzbowski Feliks, zob. *Wierchowski Feliks*
Wierchowski Feliks 55
Wiesner Rudolf 28
Wietralski Leon, zob. *Wiczanowski Leon*
Wilamowitz Möllendorf, von 65

Wilkans Wacław 53

Wilm Petrus Adalbert 26, 50, 57, 120

Winiewicz Józef 9, 30

Wirth Joseph 37

Witkowski Bolesław 54

Witzleben Erich 22

Wojciechowski F. 51, 53

Zieliński Zygmunt 6, 7, 13, 78, 85, 86, 103

Żelazny Marcellus 49

Zerko Stanisław 8